

Vladimír Macura

HOSPODA V ČESKÉ
VLASTENECKÉ KULTUŘE

Mezi neobyčejně oblíbené historicky 19. století v Čechách patřil katastrofický příběh o stropu, který – kdyby se zřítil – přinesl by smrt celému českému národu. Na konci osmdesátých let tento syžet připomíná Jan Neruda: „Každý z nás zajisté do omrzení často slyšel výrok z let třicátých, učiněný tenkrát v hostinci U bílého lva, kde scházela se společnost vlastenecká, hlavně pak společnost literární: Kdyby ten strop zde na nás spadl, je po českém národě!“¹ Tato historika se objevuje v různých verzích, ale Nerudovo podání, jednoznačně ji spojující s jednou z pražských hospod, je rozhodně výmluvné. Osud národa, „posvátná“ otázka jeho bytí či nebytí, je tu spojena s prostorem tak dokonale profánním, jakým je hospoda.

Vítězslav Hálek, když se ujal úkolu zhodnotit soudobý český společenský život, kdysi konstatoval: „Na hostince svezly se všechny pramenky u nás, a kdo nechodí do hostince, ten u nás již ani neexistuje. Přestat chodit do hostince a dáti se odvézt do Volšan u nás úplně jedno jest... A tak jest hostinec jediné naše pojídlo.“ Ladislav Quis prohlásil hospodu přímo za „nejmilejší útulek českých dušiček“. „Naše veřejnost,“ řekl dále, „toť byla a jest dosud hospoda.“² Také v těchto slovech, stejně jako v oné historice připomenuté Nerudou, cosi vypo-

¹ Jan Neruda, Rudolf Pokorný, *Podobizny III.*, Spisy Jana Nerudy, sv. 31 (ed. Miloslav Novotný), SNKLHU, Praha 1954, s. 238.

vídá o zvláštním postavení hospody v české kultuře. Zjevně to souviselo se specifickým a velmi podstatným podílem této instituce na vzniku novodobé české společnosti.

Jungmannovský projekt české kultury, který položil – ať již se nám to dnes líbí nebo nelíbí – základy naší dnešní existence, byl budován především v umělém prostoru jazykových (textových) výtvorů jako „virtuální realita“ existující jakoby paralelně vedle „normálního“ života, jehož všechny důležitější, prestižnější kulturní funkce zaopatřovala němčina. Této „virtuální realitě“ se nedostávalo institucionální základny v širokém smyslu slova, nedostávalo se jí „veřejnosti“. Měla-li se „virtuální realita“ českého světa změnit v normálně fungující „český svět“, tak jak ho známe třeba z konce 19. století, musela se přeměnit ze záležitosti textové v záležitost institucionální, musela si přivlastnit každodennost.

Právě hospoda patřila k veřejným prostorům, které v této socializaci vlasteneckého kulturního projektu sehrály výjimečnou úlohu. Především tím, že nabízela ve městě veřejný prostor pro komunikaci v češtině. Užívání českého jazyka jako jazyka veřejného tehdy totiž naráželo na každém kroku na problémy etiketní, spojovala se s ním představa „snížené“, neformální komunikace, takže oslovení neznámého v češtině na ulici nebo jiném veřejném prostranství mohlo být považováno za hrubou urážku nebo přinejmenším za signál nekulturnosti, sociální podřazenosti mluvčího.³ Hosté v hospodě či v kavárně však mohli stanovit poměrně svobodně jazyk, ve kterém hodlají mezi sebou komunikovat, a o čem; vytvářel se tak miniprospace s jinými sociálními pravidly a přitom veřejně přístupný, nikoli soukromý.

² Vítězslav Hálek, O našem životě společenském, in: týž, Fejetony, SNKLHU, Praha 1959 (eds. Dušan Jeřábek a Vlastimil Válek), SNKLHU, Praha 1959, s. 45. Ladislav Quis, Kniha vzpomínek II., Nakladatelské družstvo Máje, Praha 1902, s. 23, 254.

³ Karolina Světlá, Z literárního soukromí I, ed. Josef Špičák, SNKLHU, Praha 1959, s. 140. Karel Altman, Krčemné Brno. O hostincích, kavárnách a hotelech, ale také o hospodách, výčepech a putykách v moravské metropoli, SNIP + Comp. v nakladatelství Doplněk, Brno 1993, s. 138

Tyto hospodské nebo kavárenské enklávy veřejné české komunikace budovaly postupně, zejména od třicátých a čtyřicátých let svéráznou paralelu virtuální realitě „českých textů“. Bylo by možné – v Praze i mimo Prahu (ve Vlašimi působila čínorodá vlastenecká společnost vedená A. N. Vlasákem přímo v pivovaru, v Pardubicích vznikla česká společnost Na Veselce, v Brně se scházeli vlastenci U Funtána a Kricka na dnešním Žerotínově náměstí nebo U Smetany na rohu Veveří ulice apod.⁴) – dokonce sestavit mapu české kultury 19. století jako mapu význačných hospod či kafíren. Stačí chaoticky a bez řádu jmenovat: hospoda v tzv. Templu, podle jména kavárna, ale spíš pajzl u Ritzenthalerů, U Červeného orla v Celetné, kam chodíval Čelakovský s Chmelenským, Komárkova kavárna v Ungeltě u vstupu z Malé Štupartské (chodil tam Tyl, Mácha, Sabina, Tomíček, Jablonský, Erben, Šulc, Pichl, Zap, Štorch a s nimi od podzimu 1835 mladší Rieger, ze starších Amerling, Šumavský, J. Malý). Zelený orel v Michalské (důležité centrum mezi roky 1843–1845, kam docházel Vocel, Erben, Koubek, Tyl, Tomíček, Filípek, Franta, Štorch, Kalina, Chocholoušek, Líman, Stříbrný), v Podskalí, kde vznikla Dittrichova Várka, která se později scházela v hospodě U Šilhů na Zderaze, U Hvězdy, kam se chodívalo v roce 1845, studentská hospoda Amerika, U Platejze, kavárna U Tygra, Šochova kavárna, Pastova kavárna na rohu Kotců a Sirkové ul.⁵ atd. Všechno to jsou dnes pro nás především kulturní emblémy vzbuzující bohaté kulturní asociace; tehdy to byly reálné prostory české komunikace o věcech banálních a každodenních, ale i literárních, obecně kulturních nebo politických.

Hospody se stávaly také prostorem vlasteneckých zápasů. Stůl komunikující česky byl východiskem k ovládnutí prostoru celé hospody, výzvou k personálu, aby přijal češtinu jako hodnou komunikace, výzvou k hostům českého původu, aby se veřejně, jazykem přihlásili

⁴ Jan Hertl, *Blanická pověst, Její zdroje a proměny*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 5, 1964, s. 140–141. Josef Bojislav Pichl, *Vlastenecké vzpomínky* (ed. Miloslav Hýsek), Fr. Borový, Praha 1936, s. 173 K. Altman, c. d., s. 137.

⁵ Srov. zvl. J. B. Pichl, c. d., s. 67–72, 83–86. Václav Vladivoj Tomek, *Paměti z mého života*, Muzeum Království českého, Praha 1904, s. 168, 177, 223.

ke svému češství. Hospoda byla příhodným prostorem vlastenecké agitace dosud „nezasvěcených“, a proto také prostorem verbálních obran i útoků, ale později, tak jak se problém nastolený vlasteneckou inteligencí stával problémem masovějším, také prostorem občasných fyzických půtek, jakož i předmostím spanilých jízd vysílaných do nepřátelských, národně inertních podniků.⁶

Hospodská rvačka se místy politizovala, fungovala jako náhražka zápasů na neexistující politické české scéně a někdy měnila hospodu v politikum v takové míře, že byly nuceny zasahovat úřady. Za Strahovskou branou byl otevřen hostinec U české udatnosti, ale po pranicích, jež tam vypukla při zahajovací vlastenecké deklamaci, byl název nakonec policejně zakázán. Ve studentské hospodě Amerika bylo dohodnuto uspořádat rekviem za Bílou horu s povinným nošením smutečních stužek, což vyvolalo řadu zatčení.⁷ V kontaktech spikleneckého hnutí polského s mladými Čechy hrála důležitou úlohu hospoda U města Štrasburku na rozhraní Karlína a Libně.⁸ Také Repeal, který měl podíl na pražských událostech roku 1848, působil jako hospodská společnost. Těsné propojení české politiky a „hospodské kultury“ v rušných letech šedesátých dosvědčuje vznik piva Deklarant a hospody U deklarace jako reakce na poslaneckou deklaraci cílů české politiky z 22. 8. 1868.⁹

Obraz hospody jako kolbiště za národní věc proniká i do krásné literatury. Například v Sabinově dramatu Šašek Jiřího z Poděbrad jsou dobové hospodské konflikty mezi patrioty a Němci či Nedoňmci převlečeny do kostýmů z času „husitského krále“.¹⁰ Kolár v jedné své próze líčí barvitě vlasteneckou společnost Mravenců scházející se v hospodě U zamilovaného velblouda.¹¹ Ostatně ani existence výrazu „kocovina“ jak pro význam „hlučná a posměšná poli-

⁶ J. B. Pichl, c. d., s. 85.

⁷ J. B. Pichl, b. d., s. 85–86; L. Quis, c. d., s. 231.

⁸ Robert Sak, Rieger. Příběh Čecha devatenáctého věku, Město Semily, Semily 1993, s. 60.

⁹ R. Sak, c. d., s. 182.

¹⁰ Karel Sabina, Šašek Jiřího z Poděbrad. Veselohra ve třech jednáních, Jaroslav Pospíšil, Praha 1870.

¹¹ Josef Jiří Kolár, Spisy I, I. L. Kober, Praha 1877, s. 272–273.

tická demonstrace“ (který se vynořil v roce 1848), tak pro význam „skleslý stav po alkoholickém opojení“ není tak docela nevymluvná a svědčí o symbióze vlastenecké horlivosti a hospodského prostředí.

Hospoda byla ovšem i důležitým místem umožňujícím sociální kontakt českých intelektuálů s měšťany, umělci (hudebníky, zpěváky a herci), ale i s „prostými Čechy“, a jejich vzájemné ovlivňování. Stejně jako má kulturní a především literární scéna své kultovní „hrdiny“, paměti a drobnější vzpomínková próza nám nabízejí doklady o jinak opomíjených hrdinech „hospodské scény“, kteří přejímali patetické ideje literátů, křížili je s hospodskou zábavou, ale i sbližovali s praktickým životem (takovými hrdiny byl například legendární důchodní Javůrek v Čáslavi, hostinský Sýkora, který poslal Barákovi úpíčímu v žaláři pečené sele, či Jan Prokop, populární vlastenecký hostinský ve Špičáku u Železné Rudy atd.¹²). Hospodskou scénou prošly ovšem i leckteré postavy, jež se později zapsaly do „velkých dějin“: dřevař František Dittrich z podskalského spolku Várka, který se v letech 1870–1873 stal pražským purkmistrem, řezník a uzenář a poté herec Jan Lapil, vlastním jménem Roštlapil (rovněž ostatní bratři Roštlapilové, později kněží, patřili na počátku třicátých let k rázovitým postavám českých hospodských společností), nebo skladatel František Lábler, ředitel kůru u sv. Trojice,¹³ či kavárník a hostinský, později nájemce břevnovského pivovaru Petr Fastei, který v roce 1848 rozvířil zbrusu novou českou politickou scénu.

Důležitým momentem v sémantice hospody byl přirozeně fakt, že se stávala prostorem pití piva jako symbolického „slovanského nápoje“. Hospodské rekvizity (sud, džbán, korbel, čep) vstupovaly proto snadno a ochotně do symbiózy s rozmanitými rejstříky vlastenecké emblematicky – s blanickým mýtem (tohoto okruhu využívala např. vlastenecká společnost vlašimská vedená Vlasákem),¹⁴ ale nejčastěji s husitstvím, které se obecně stávalo oblíbeným symbolem české slávy a statečnosti. Spojení hospodské kultury s emblémy hu-

¹² L. Quis, c. d., s. 20. Josef Barák, *Vzpomínky*, Nakladatelské družstvo Máje, Praha b. d., s. 135. Ladislav Stehlík, *Země zamyšlená III.*, Československý spisovatel, Praha 1986 (3. vydání), s. 179.

¹³ J. B. Pichl, c. d., s. 84–85.

¹⁴ J. Hertl, c. d., s. 141.

sitství bylo ostatně tak těsné, že společenská píseň s pijáckým refrémem „Milujme se, nedejme se, / vybíme se, napíme se, / milujme, napíme se, / a pak vybíme se“, kterou složil hudební skladatel J. T. Krov, mohla být s úspěchem podstrčena samotnému Lisztovi jako stará česká píseň „husitská“ a v podobě jeho zpracování pak nastoupila cestu Evropou. Její melodie dokonce bizarně pronikla – na základě mylné úvahy filozofické o významu slova Bohemian – i do opery Michaela Williama Balfeho *The Bohemian Girl* (Cikánka, 1843) jako charakterizační motiv titulní hrdinky.¹⁵

Symbolizaci piva jako slovanského nápoje usnadňovala ovšem jak jeho místní obliba (přirozeně nijak etnický identifikující), tak i samo jeho české jméno, které nebylo vypůjčkou, ale představovalo starou složku slovní zásoby. „Jak sladce zní to slovíčko: / Ty *pivénko!* ty *pivíčko!* / Jaká sladkost jenom toho slova – / K dokázání piva výtečnosti / Slova toho bylo by již dosti,“ píše okouzleně Rubeš ve své deklamovávce.¹⁶

Patos emblematicky s hospodou spínané a fakt, že se stala prostorem vlastenecké komunikace o „svatých záležitostech“ vlasti, někdy až zastíraly reálný kolorit jejího prostředí. Přitom se v próze postupně od třicátých let obecně smysl pro barvitost reálií zřetelně prosazuje. Zvláště v některých textech Rubešových, Tylových, později u Nerudy a jinde se dochovaly bohaté výjevy z mikrosvěta hospody. Položme si například vedle sebe půlnocní hospodskou scénu Rubešovu z *Pana amanuensise na venku* a Tylovu črtu *Půldvanáctá na Vyšehradě*:

„Půlnoc se počala blížit a s ní přicházely bledé hrůzy a strachy její. Zde onde po stolkách stojící svíčky byly zhasnuté, umírající světýlko od stropu visící lampy již jen mžouralo, na našem stole hořely ještě hodné dva zbytky svic, které, ač jejich knoty skoro tak dlouhé byly jako ony, přece aspoň tolik světla vydávaly, že se obličej vyvolených, kteří až do konce setrvali, ještě dosti rozeznati daly. Pan hospodský seděl – v pozici svého raka na šítu – u kamen a spal, jak by ho

¹⁵ Stanislav Souček, *Dvě pozdní mystifikace Hankovy*, *Rozpravy České akademie věd a umění tř. III*, č. 59, Praha 1924, s. 26–84.

¹⁶ František Jaromír Rubeš, *Deklamovánky*, I. L. Kober, Praha 1861, s. 60.

do vody hodil, jeho tváře byly klidné a bylo na nich viděti, že jeho poslední myšlenka nebyla žízeň. Lénynka seděla nedaleko našeho stolku a zívala.“ (Rubeš)

„Puch a dým a teplo, kouř a zápach – všecko přirozenosti nadmíru rozdílné – shlukly se na mne u dveří, aniž se od nového hosta odloučiti chtěly, i když jsem si do kouta k zhasínající svíče zasednul... Bylo tu pohromadě devět osob – jakoby naschvál uspořádaných v básnický ten počet! Pět jich sedělo za stolem; drvoštěp, u nohou pílu svou i sekeru – zedník, vápnem a pískem zastříkaný, jakž byl sběhl z lešení, – ostatní tři tuším že půlčtvrtizlatoví dělníci z fabrik na kartoun; takž to alespoň nos můj rozhodnul, do jehož dírek se tu čpavé vůně vtíraly... Z pěti dýmek vyvalovaly se kotouče šedivého kouře a nad hlavami karbaníků i dalece okolo nich se snášely, podobny jsouce pekelnému vejparu, mezi nímžto viděti sbor věčných opovrženců, jako by zlou radou v osudné lístky nehody člověčí skládali. Slyšet není leč jednotlivé zaklení, silné odplivnutí, hřmotné udeření víčkem o žbánek. Na zemi, co uprostřed malého jezírka slin a jiné slané tekutiny, válela se šestá osoba, hořejší půlkou těla opřena o dlouhou lavici...“ (Tyl)¹⁷

Podobný plastický „záznam“ zvuků, pachů, hospodských rekvizit i jazykového idiomu („Ach, račte mě pustit, já musím nalívat, páni volají“, „ti si nedají tak snadno na nose kanafasy malovat“, „Ó, ty ještěrko!“, „Hned jen vezmu ještě kadenc“, „Drž hubu, štěkulino!“, „Hrom bil do devitky“, „zajez kus calapatiny“¹⁸) však neladí s obrazem hospody jako místa důstojné vlastenecké komunikace a pro jistotu bývá v řadě případů potlačován.

Příznačně Jirásek, proslulý jinak svým výtvarným viděním a sytou dekorativností popisu, nechává prostor hospody Na staré rychtě, kde se odehrávají závěrečné scény jeho románu *F. L. Věk*, dokonale prázdný: nezazní tu ani cinknutí sklenic, ani zaskřípění laciných houslí, pleskot karet, není slyšet jediné ťuknutí nože o talíř, ke stro-

¹⁷ F. J. Rubeš, *Pan amanuensis na venku*, Svoboda, Praha 1949, s. 37–38. Josef Kajetán Tyl, *Národní zábavník. Publicistika 1833–1845. Spisy II.*, ed. Mojmir Otruba, Praha, Odeon 1981, s. 35–36.

¹⁸ F. J. Rubeš, *Pan amanuensis...*, c. d., s. 29–30. J. K. Tyl, c. d., s. 36–37.

pu nestoupá štiplavý kouř dýmek ani pach syrečků, nedovíme se nic o špinavé zástěře hostinského ani o stavu podlahy, jako tomu je v citovaném úryvku z Tyla. Hospoda je tu jen pustým mikrokosmem vznešených vlasteneckých debat, které se nijak nepodobají rozprávám z námi vybraných hospodských fyziologií („Vojáci padají, ale vítězství po jejich smrti,“ říká se tu s narážkou na smrt Thámovu, a vše vrcholí věšteckým příslibem: „Česká svíce ještě nedohořela.“ „Ne, a už ji nesfouknou!“¹⁹).

Postoj k hospodě a k pivu totiž zůstává současně nejednoznačný. Hovoří se o nich na jedné straně s nadšením, byť i žertovným („V hospodě rostou rozумы jako houby v lese“ – „V každém tom žbáunku čekají myšlenky na vysvobození... Je zvláštní fakulta zde...“²⁰), na straně druhé tu zůstává vědomí, jak je tento prostor „přízemní“, prozrazující mimovolně malost a nerozvinutost české společnosti, pokud „jinou veřejnost“ prakticky nemá. Také už připomenuté výroky L. Quise a V. Hála mají zřetelně negativní rámcování (Quisův výrok o hospodě jako o „nejmenším útulku českých dušiček“ provází ostatně dokonale výmluvné slůvko „bohužel“).²¹

Stojí za povšimnutí, že i Jan Neruda, osobně spjatý s dlouhou řadou pražských hospod, hospodskou kulturu soustavně ironicky reflektuje. V jeho známé parodii národní hymny se na otázku Kde domov můj? odpovídá „Tam kde pivováry strmí“ a v pointě první sloky zazní přímo blasfemické „mezi křeny domov můj!“²²

Obvyklým tématem je reflexe Čech jako země, kde aktivita se beznadějně rozpustila v „pivu“ (srov. Nerudovu báseň Jan Kalvent, klempíř s refrénem „já myslím, abychom šli do hospody!“ jako typizovaným řešením všech domácích problémů, nebo Sládkovu Mělnickou baladu, kde zazní verše: „Ba ještě div, že lid je živ, / kde kolik

¹⁹ Alois Jirásek, F. L. Věk. *Obraz z dob našeho národního probuzení* 5, Orbis, Praha 1951, s. 540–541.

²⁰ K. Sabina, c. d., s. 27.

²¹ L. Quis, c. d., s. 23; V. Hálek, c. d., s. 45.

²² Jan Neruda, *Básně I*, Spisy Jana Nerudy, sv. 1, ed. Felix Vodička, Československý spisovatel, Praha 1951, s. 471.

hradů, tolik piv, / a nikde na džbán skutku!“).²³ Samo prolínání řady hospodských reálií a emblémů husitských či blanických, tak časté v sémantice české hospody v minulém století, snadno nabývalo podoby příkré konfrontace, při níž se rekvizity hospodské jako emblémy české přítomnosti vnímaly na pozadí emblémů husitských jako emblémů slavné české minulosti a stávaly se podnětem k humorné sebetřýzni. „Pivo“ a „hospoda“ dneška tu stojí v protikladu k „činu“ jako neměnnému atributu „slavných předků“ („Čin ten tam, a statných mečů chřasty... / český rek v hospodě víčkem bije.“²⁴).

Tento druh sarkasmu byl živý v české publicistice, literatuře a ostatně i karikatuře v druhé polovině 19. stol. Vzpomeňme například opět Nerudův ironický popis plzeňského pivovaru parodicky čerpající z obou emblematických řad, husitské (pivovar je „srovnáván“ s Žižkovým polem) i blanické („35 000 věder ležáku dřímá zde jako vojsko blanické; až bude letos nejhůř, vyrazejí ven a osvobodí vlast.“²⁵). Vrcholnou – byť ne jedinou – literární projekcí této ironické konfrontace hospodského patriotismu a husitství se stal Čechův Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století.

Symbol hospody a piva mohl odkazovat k „lidovým kořenům“ české kultury podobně jako symbol chaloupky, selského stavení. Nehodil se však rozhodně k oficiální patetizaci – „chaloupka“ byla tak či onak hrdým podobenstvím o betlémské chatrči, která zrodila Mesiáše, a její folklorní konotace ji povyšovala v cosi archetypálního, „svatého“.²⁶ Zvolání „jsme národ chaloupek“ se mohlo stát (a také se stalo) pozitivním národním šiboletem, heslo „jsme národ hospody“ tuto šanci nemělo. Hospoda byla prostorem jednoznačně „nízkým“, prostorem pádu, mravních selhání, alkoholismu a tyto kvality vrhaly nepříjemné pablesky na vlastenecké uctívání „hospody“ a je-

²³ Jan Neruda, *Básně II*, Spisy Jana Nerudy, sv. 2, SNKLHU, Praha 1956, s. 246–247; Josef Václav Sládek, *Obrazy*, Melantrich, Praha 1945, s. 123.

²⁴ Josef Jiří Kolár, *Blesky a Plesky aneb Ideál a život*, Česká včela 7, 1840 9, s. 33.

²⁵ Jan Neruda, *Menší cesty*, Spisy Jana Nerudy, sv. 9, SNKLHU, Praha 1961, s. 366.

²⁶ Vladimír Macura, *Pastuchova chyžka. K souvislostem jednoho kollárovskeho motivu*, Slovenská literatúra 40, 1993, 6, s. 409–416.

jích rekvizit. Kdykoli si čeští intelektuálové bolestně uvědomovali meze svých snah, hospoda byla vždy první po ruce k takové hořké sebereflexi.

V Kolárově próze příznačně nazvané *Literatura* je naivní, nezasvěcený vypravěč uveden do hospody U Zeleného vola na Poříčí mezi vlastenecké literáty. Zpočátku je nadšen:

„Mezi literáty?!“ – zvolal jsem v zanícení zbožné úcty, – neboť do literatury se dostati, – to bylo Eldorádo veškerých mých vezdejších tužeb.“

Hospoda se vypravěči jeví „co řecký chrám na nejvyšším vrcholu posvátného Helikonu“, očekává, že tam spatří všechny ty „génie“, stavitele „nad hroby až do věčnosti sahajících duchovních tvrzí“. Postavy, k nimž se pak prodírá tabákovým kouřem, jsou však zcela nevznešené (a není nesnadné pod tímto klíčovým textem rozpoznat jejich reálné předobrazy) – „skladatel vtipných epigramů, satirických epizod, valných politických a nepolitických artikulů, – pravý to O'Connell naší žurnalistiky a politiky“ Harant Boule, který „hrdé stavení celé německé filozofie na jednu hromadu skácel“. Je tu „miláček národu“ Slaneček, „pravý to obr Gog na Pegasu dramatického básnictví ulétající“, jež píše dramata nikoli podle Aristotela, ale podle „regulí pražské děvečky“, je tu archeolog Sumec, který rozkládá po stole své poklady: nehet z palce u nohy praotce Čecha, řasy Libušiny, bradavici Jana Lucemburského, filozof Sršoun, romantický mladík Toužebný, neustále hovořící o své „daleké pouti“, realista Čamrda a mnoho dalších. Nakonec etnograf Krocán v dlouhém proslovu ostatní nabádá: „Nedělejte z hospody chrám Uměny a Múz, nedělejte z piva Kastalské prameny, z vepřoviny ambrosii, z nemotorných přezdívek olympickou terminologií, ze šestadvacítky a pagátla poslední cíl a konec lidského hloubání.“ Ve scéně, kterou Kolár s gusem vypravuje, nakonec ovšem všichni při tomto karatelském proslovu usnou: prostor hospody (byť plné intelektuálů) beznadějně ubíjí každý poetický vzlet.²⁷

Tato kritická perspektiva vnímání fenoménu hospody je obecná a všeprostopující. Také historka o stropu, jehož pád by pohřbil celý

²⁷ J. J. Kolár, *Literatura*, Spisy I, c. d., s. 311-329, zvl. s. 311-313, 321.

český národ, jako by se marně snažila od znevažujícího spojení s prostorem hospody odpoutat. Josef Bojislav Pichl ji ještě vypráví v souvislosti s Komárkovou kavárnou v Ungeltě (a tedy s prostorem vlastně příbuzným), kde se scházela – jak již o tom byla řeč – význačná vlastenecká společnost: „A o této společnosti platí,“ říká Pichl, „co jeden slovutný literát český propověděl, jsa jednou ve spolku hostem, že kdyby klenutí to náhodou spadlo, skoro celou českou literaturu by pochovalo.“²⁸ Karolina Světlá již decentně hovoří jen o stropu a stolu pod ním, ale neupřesňuje, o jakou místnost šlo, zná zato legendárního „slovutného literára“ jménem: „Vždyť to bylo tehdáž, kde Jungmann sedě s několika málo přáteli stejně cítícími u stolu, zádumčivě je upozorňoval, kdyby náhodou na ně spadnul strop, že jest nadobro po českém národě, veškeré duševní jeho snažení že se soustřeďuje jen v jejich hlavách a veškerá uvědomělá a plodná k němu lásky jen v srdcích jejich...“²⁹ A Karel Krejčí pak po letech dokonce tvrdí, že daný syžet koloval v letech šedesátých ve spojitosti s prostorem vznešeným a povýtce „kulturním“: „Když v šedesátých letech manifestovaly desetitisícové zástupy za práva českého národa, vzrušovala vzpomínka na schůzi obrozenských vlastenců ve Šternberském paláci, kde prý kdosi poznamenal, že kdyby tam spadl strop, bylo by po českém národě.“³⁰

Jako by se i v tomto rozkolísání variant jediného syžetu prosazovalo nejednoznačné stanovisko české elity ke své hospodě: její význam jako po dlouhou dobu prakticky jediné české veřejnosti byl si ce uvědomován, ale za tímto uvědoměním se skrýval stud, že právě hospoda zaujímá v české kultuře tak důležité postavení.

Vladimír Macura
Ústav pro českou literaturu AV ČR
Praha

²⁸ J. B. Pichl, c. d., s. 72

²⁹ K. Světlá, c. d., s. 140.

³⁰ Karel Krejčí, *Praha legend a skutečností*, 2. vyd., Panorama, Praha 1981, s. 178.